

СТІЙКІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ КОЛЕКТИВНОЇ ОБОРОНИ НАТО

Брежнєва Тетяна Вікторівна,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

У статті досліджуються визначення, зміст та основні елементи стійкості НАТО. Проаналізовано безпекові умови, вразливості й ключові сфери, що є визначальними для підвищення стійкості Альянсу. Розглянуті основні зобов'язання НАТО з підтримки національної стійкості країн-членів і загальної стійкості союзу. Висвітлені пропозиції майбутніх практичних заходів інтеграції стійкості у фундаментальні завдання НАТО. Зроблено висновки щодо підвищення стійкості для протистояння НАТО всьому спектру викликів і загроз, ефективного стримування та оборони, а також виконання Альянсом основних завдань.

Ключові слова: НАТО, стримування, стійкість, вразливості, гібридна війна, цивільна готовність, військовий потенціал.

Brezhnyeva Tetyana

RESILIENCE AS A CORE ELEMENT OF NATO'S COLLECTIVE DEFENCE

In this article were researched definition, content and basic elements of NATO's resilience. There were analyzed the security environmental conditions, vulnerabilities, and key areas that are crucial for increasing the Alliance resilience. The basic commitments by NATO to support the national resistance of its members for joint resilience of the Alliance were examined. Proposals of future practical measures of resilience integration in to the fundamental tasks of NATO were considered. The conclusions about enhance resilience of NATO against the full spectrum of challenges and threats, it is important for credible deterrence and defence effective fulfillment of the Alliance's core tasks were made.

Keywords: NATO, deterrence, resilience, vulnerabilities, hybrid war, civil preparedness, military capabilities.

Вступ

Адаптація до безпекового середовища вимагала від НАТО упродовж останніх двадцяти років проектування стабільності: діяти поза зоною відповідальності або залишитися поза справами («*out of area or out of business*») [1, с. iv]. Комплексні виклики та загрози змушували Альянс або повернутися до зміцнення колективної оборони в зоні відповідальності або наштотувати на великі проблеми («*in area or in trouble*») [1, с. iv].

Трансформація НАТО як постійний процес живання та дієвості союзу в сучасних умовах повинна бути перспективною, організованою, випереджальною адаптацією можливостей і структури для подолання викликів і загроз сьогодні та майбутнього [13, с. ii]. Альянс суттєво посилив власні військові сили та засоби в рамках Плану дій щодо готовності (*Readiness Action Plan, RAP*). Однак військові зусилля НАТО щодо захисту території та населення повинні бути доповнені стійкістю суспільств країн-членів — здатністю протистояти загрозам і можливістю швидко відновлюватися від будь-яких потрясінь.

Актуальність забезпечення стійкості Альянсу настільки зросла в сучасних безпекових умовах, що дедалі частіше пропонується для затвердження як четверте фундаментальне завдання НАТО на додаток до колективної оборони, кризового менеджменту та кооперативної безпеки.

Дослідження цієї тематики ґрунтується на вивченні й аналізі джерел, наукових та експертних оцінок. Отже, джерельна база дослідження складається з офіційних документів НАТО: Північноатлантичного Договору [10], декларацій і рішень, прийнятих на самітах [11] і міністерських сесіях Північноатлантичної Ради (ПАР) [2; 6], виступів високопосадовців [4; 11]. Також використано матеріали тематичної енциклопедії НАТО [8], прес-релізи важливих подій і новин з офіційного сайту Організації.

Тема, що досліджується, висвітлюється в роботі Д. Ші [9], який визначає важливі вразливості держав, елементи стійкості та сфери, на яких НАТО необхідно зосередити увагу для поліпшення цієї стійкості.

Автори дослідження «Нова стратегія НАТО: генерування стабільності» [5], проведеного перед самітом НАТО у Варшаві, висували пропозиції щодо розширення функціональності союзу шляхом додання стійкості до фундаментальних завдань НАТО й прийняття нової стратегії «генерування стабільності» (*stability generation*), побудованої на концепції забезпечення стабільності в регіоні Альянсу, зниження загрози значних конфліктів усередині й навколо суміжних районів на Сході та Півдні. Вони також пропонували інтегрувати елементи стійкості у фундаментальні завдання НАТО, зосередившись на нових спільних практичних заходах забезпечення й формування т. зв. «передової стійкості» Альянсу [1].

Стійкості як готовності протистояння гібридним загрозам присвячено дослідження Р.Д. Тіле [12], де проаналізовані чотири «зони фокусування», що взаємно доповнюють одна одну та мають забезпечити підвищення стійкості, сформульовані Стратегічним командуванням НАТО з трансформації, а також необхідність створення «центрів стійкої готовності».

Забезпечення стійкості завжди було національною відповідальністю країн-членів. Однак за часів холодної війни існували територіальні механізми оборони й можливості на місцях, призначені

та готові підтримати військові зусилля, що перебували під управлінням держави, які швидко можна було передати під контроль НАТО в разі кризи чи війни. Під час «другого етапу» свого існування Альянс відійшов від суто колективної оборони та зробив акцент на кризовий менеджмент [11], беручи до уваги новий стратегічний ландшафт. У цей період «великого оптимізму та сподівань» [11] важливі засоби стійкості були послаблені або втрачені. Але світ знову змінився. Середовище безпеки, в якому сьогодні діє НАТО, визначається як жорстке, де ворожі держави й недержавні суб'єкти почуваються не обмеженими міжнародним правом, ініціюють одночасні й різноспрямовані кризові явища, використовуючи гібридні форми війни, кидаючи виклики плануванню, готовності та прийняттю рішень в Альянсі [4, с. 2]. Відтепер Альянс «не може дозволити собі розкіш вибирати між колективною обороною та врегулюванням криз. Уперше в історії НАТО повинна робити все одночасно» [2].

Новизна обраної тематики дослідження зумовлюється актуалізацією стійкості для НАТО в сучасному безпековому середовищі та необхідністю розробки нових підходів, які поєднують традиційні зусилля зі стримування й оборони із сучасними підходами щодо стійкості, а саме: зміцнення потенціалу суспільств передбачати, попереджати руйнівні виклики їхнім критичним функціям, мережам забезпечення, а також взаємозв'язкам, які ці мережі створюють з іншими суспільствами, та реагувати на них. Забезпечення більш високого ступеня стійкості в уразливих країнах має ускладнити супротивникам можливості руйнування й нестабільності, які необхідні для досягнення ними успіху.

Таким чином, **метою дослідження** є аналіз сучасного стану зобов'язань НАТО щодо забезпечення стійкості країн-членів зокрема та Альянсу в цілому, а також оцінка передбачених напрямів її підвищення. Відповідно до мети публікації встановлено такі завдання:

- визначення поняття та змісту стійкості НАТО та її інтегрування в стратегію стримування;
- висвітлення передумов, причин, стратегічного контексту, сукупності чинників, що спричинили необхідність підвищення стійкості;
- розгляд ключових складових елементів стійкості;
- аналіз стану зобов'язань країн-членів щодо забезпечення стійкості та координуючої ролі НАТО в цьому процесі;

- вивчення досвіду та передових практик окремих країн-членів із поліпшення стійкості;
- оцінювання значення співпраці та партнерства для НАТО у підвищенні стійкості.

Результатом дослідження мають стати висновки щодо поняття, змісту, складових елементів стійкості, значення базових вимог НАТО у її підвищенні, можливості застосування досвіду окремих країн та Альянсу в цілому, а також пропозиції щодо необхідності врахування й застосування передових практик для зміцнення стійкості.

Поняття й зміст стійкості Альянсу

Принцип стійкості (*resilience*) закріплений статтею 3 Північноатлантичного Договору, де визначається, що «для забезпечення ефективнішої реалізації цілей Договору Сторони [країни-члени], діючи окремо чи колективно, шляхом постійного та ефективного вдосконалення власних можливостей та взаємодопомоги, підтримуватимуть і розвиватимуть свою індивідуальну та колективну здатність протистояти збройному нападу» [10]. Стійкість кожної країни – члена НАТО повинна бути досить міцною та гнучкою, щоб урахувувати протистояння всьому спектру загроз, передбачених Альянсом та викладених у Стратегічній концепції. У цьому контексті стаття 3 доповнює статтю 5 (колективна оборона), оскільки зобов'язує учасників Договору розвивати здатність до колективної оборони та можливості здійснення взаємодопомоги.

Військові зусилля щодо захисту території та населення Альянсу повинні бути доповнені міцною цивільною готовністю (*civil preparedness*). Збройні сили, й особливо сили, здатні до розгортання, при виконанні своїх завдань залежать від цивільного сектору, зокрема транспорту, зв'язку, забезпечення життєво важливих ресурсів. У той же час цивільні активи і в мирний, і у воєнний час вразливі як до зовнішніх атак, так і до внутрішнього зриву. Індивідуальні зобов'язання кожної країни-члена зі збереження та зміцнення своєї стійкості підвищують готовність країн, зменшують вразливість й знижують ризик потенційного нападу, що, відповідно, посилює НАТО в цілому. Таким чином, високий рівень стійкості є важливим компонентом

ефективного стримування. Отже, *стійкість* – це здатність суспільства чинити опір, легко й швидко оговтуватися від будь-яких потрясінь, поєднуючи цивільні, економічні, комерційні та військові чинники. Стійкість визначається як поєднання цивільної готовності й військового потенціалу [8].

Сучасне безпекове середовище дуже мінливе й важко передбачуване. Загрози, традиційні й асиметричні, можуть виходити від державних і недержавних акторів, розмиваючи межі між традиційними та нетрадиційними формами конфліктів. Проблеми адаптації до таких небезпек, їхнє запобігання, реагування на них, посилюються тенденціями, які докорінно трансформували безпекове середовище.

Тенденція до зменшення оборонних бюджетів після закінчення холодної війни поступово призвела до збільшення залежності від цивільних активів. Наприклад, під час великомасштабних операцій під проводом НАТО військовий транспорт на 90 % був чартерним або реквізованим з комерційного сектору; супутниковий зв'язок, що використовувався для цілей оборони, більше ніж на 50 % забезпечувався комерційним сектором; підтримка приймаючої країни під час операцій під проводом Альянсу на 75 % надавалася місцевими комерційними інфраструктурами та службами [8]. Крім того, приватний сектор нині володіє й управляє цивільними ресурсами та критичною інфраструктурою. Скорочення військових інвестицій та приватизація державних активів призвели до виникнення відчутної залежності від цивільних систем забезпечення, пов'язаної з комерційною практикою, та, відповідно, до втрати можливостей дублювання й зниження стійкості. Сьогодні 90 % постачання й логістичного забезпечення НАТО здійснюють приватні компанії та 75 % підтримки з боку країни, що приймає збройні сили НАТО, які перебувають на передових позиціях на територіях східних членів Альянсу, здійснюється на основі контрактів з приватним сектором [9].

Киберпростір, надаючи можливість будь-кому здійснити раптовий напад на ціль із будь-якого місця в будь-який час, вважається найбільш екстремальним прикладом уразливості. Оскільки агресор може обрати окремий сегмент або вразливе місце, то існує постійна необхідність захисту кожної важливої частини національної економіки чи військової інфраструктури. Крім того, широке застосування нових технологій

стало причиною того, що суспільства тепер взаємопов'язані та взаємозалежні не тільки в кіберпросторі, а й в економічному та фінансовому аспектах, що може розцінюватися одночасно і як сильна сторона, і як вразливість.

Цивільна готовність є національною відповідальністю, але має величезний вплив на НАТО загалом. Забезпечення необхідних для підтримання колективної оборони НАТО сил і засобів, розгортання сил Альянсу для проведення операцій або для демонстрації сил (стримування) залежать від цивільних ресурсів: цивільних транспортних засобів, супутникового зв'язку, джерел енергопостачання, й особливо – від запасів продовольства та води. Діапазон функцій і потужностей цивільного сектору настільки широкий, що оцінка стану готовності кожної сфери діяльності є вкрай складною. НАТО визначає в якості найважливіших цивільних функцій, які країна має бути спроможна підтримувати за будь-яких обставин, такі: «безперервне функціонування органів державного управління, безперебійна робота найважливіших служб, безпека критично важливих об'єктів цивільної інфраструктури, підтримка збройних сил за допомогою цивільних засобів» [11, § 73].

Означені тенденції посилюються інтенсифікацією гібридних загроз. Під час саміту НАТО у Варшаві були затверджені Стратегія¹ та реалістичний План дій протидії НАТО гібридній війні, а також ухвалено, що «ПАР може прийняти рішення про приведення у дію статті 5» [11, § 72]. Стратегія визначає умови й ознаки, за якими гібридний напад може вважатися таким, що дозволить ПАР прийняти це рішення. До настання цих умов, гібридні загрози, що мають рівень, нижчий за порогові значення положення про колективну оборону, розвивають традиційну різницю між миром і війною, що робить особливі повноваження урядів, оснований на законах про надзвичайні ситуації воєнного часу, складнішими для застосування на практиці.

Отже, вразливості, яким країни-члени мають протистояти, є численними, складними та різноспрямованими. В епоху потенційно катастрофічного тероризму, мережевих загроз і підірваних гібридних атак жодна нація не зможе

забезпечувати й поліпшувати стійкість по-одиноці. Нові виклики потребують забезпечення спільної стійкості. Національна стійкість і колективна оборона мають бути взаємодоповнюючими та взаємопідсилюючими елементами відповідних загальних зусиль для поліпшення стримування.

Таким чином, перед НАТО постають конкретні взаємопов'язані завдання щодо забезпечення стійкості: 1) гарантовано мати здатність швидко здійснювати передислокацію потрібних сил та обладнання до будь-якої частини Альянсу в разі загрози або нападу; 2) забезпечити повний і безперешкодний доступ до всієї інфраструктури; 3) бути здатною передбачити гібридний напад, ідентифікувати, пом'якшити його та відновитися після нього з мінімальними втратами для суспільної, політичної та військової єдності Альянсу [9].

Роль НАТО в забезпеченні та поліпшенні стійкості

Під час саміту у Варшаві НАТО взяла на себе зобов'язання «зміцнювати свою стійкість, зберігати й підвищувати свою індивідуальну та колективну здатність до спротиву в разі збройного нападу будь-якого виду» [11, § 73]. Цивільна готовність визначається як основний фактор, що зумовлює стійкість країн НАТО, і критично важливий інструмент для забезпечення колективної оборони Альянсу. Відповідальність за забезпечення стійкості залишається національною, проте НАТО бере на себе зобов'язання щодо надання підтримки країнам-членам в оцінюванні громадянської готовності та (за запитом) у її посиленні.

Існує мало даних для вимірювання відповідності країн – членів НАТО вимогам стійкості в сучасних умовах безпеки. Однак безпека Альянсу залежить від виконання країнами своїх зобов'язань. З метою оцінки та аналізу вразливостей, уникнення прикрих сюрпризів під час кризових ситуацій, здатності швидко приймати рішення й відповідно реагувати НАТО розробила керівництво й пакет інструментів, що включає сім базових вимог до національної стійкості, за якими країни-члени можуть виміряти рівень їхньої готовності:

■ забезпечення безперервної роботи урядових і критично важливих державних служб:

¹ Стратегія НАТО щодо протидії гібридній війні (*Strategy on Hybrid Warfare*) була прийнята під час сесії ПАР на рівні міністрів закордонних справ країн – членів НАТО в грудні 2015 р. [6].

наприклад, здатність приймати рішення, комунікація під час їх прийняття та забезпечення їх дотримання в умовах кризи;

- стійке постачання енергії: резервні плани й енергетичні мережі, внутрішні та міжнародні;

- здатність ефективно долати неконтрольоване переміщення людей; усувати проблеми, спричинені таким рухом, для безперешкодного розгортання військ НАТО;

- стійкі джерела харчових і водних ресурсів: забезпечення цих запасів від пошкодження або саботажу;

- спроможність справлятися з великою кількістю жертв: забезпечення здатності до цього цивільних систем охорони здоров'я; необхідне й достатнє медичне забезпечення, захист його від небезпек;

- стійкі системи зв'язку: гарантування того, що телекомунікаційні та кібермережі навіть в умовах кризи мають достатні резервні потужності;

- стійкі та життєздатні транспортні системи: забезпечення швидкого та безперешкодного руху сил НАТО територією Альянсу, доступ цивільних служб до транспортних мереж навіть в умовах кризи [8].

За твердим переконанням експертів з країн – членів Альянсу, ці сім сфер охоплюють увесь спектр кризи: від появи гібридної загрози аж до найскладніших сценаріїв, які лише можуть уявити собі планувальники в Альянсі [9]. Ефективним засобом «вимірювання» стійкості є навчання, що включають проведення стрес-тестів (випробування на міцність) національних механізмів, зокрема, коли йдеться про масштабні завдання, такі як протистояння гібридній війні або нападу із застосуванням ЗМУ.

Стійкість вимагає широкого підходу, включаючи суттєві цивільні, політичні й економічні аспекти разом із головним військовим компонентом. Сили НАТО, навіть у невеликій кількості, можуть бути ефективними для підтримки місцевих прикордонних сил або сил спеціальних операцій для виявлення й нейтралізації зовнішніх повстанців. Національні збройні сили відповідно до статті 3 Вашингтонського договору повинні мати пріоритетне значення. Проте союзники по НАТО можуть надавати допомогу за запитом, наприклад, для захисту ключових промислових, комерційних і транспортних вузлів (особливо тих, що призначені для використання в разі надання підкріплення), протистояння операціям воєнізованих груп і підтримки функцій

поліцейських або сил безпеки, реагування на надзвичайні ситуації цивільного характеру, таємних операцій, а також кризового менеджменту [1, с. 23].

Незважаючи на те, що окремі країни-члени мають гарні можливості у відповідних сферах, котрі складають елементи стійкості, здатність НАТО діяти як повністю організований, спроможний Альянс не дуже добре розвинена. Необхідність удосконалення фізичних активів, поліпшення стратегічного планування й оперативних можливостей вимагає тісної координації дій із національними урядами, багато з яких розглядають контроль над ресурсами соціального захисту як життєво важливий прояв свого суверенітету, а також мають різні конституційні підходи щодо внутрішнього використання своїх військових і військово-цивільного співробітництва в кризових ситуаціях. Залучення НАТО до підтримки забезпечення стійкості потребує фундаментально інших відносини з ЄС, що зобов'язують до впровадження низки заходів та ініціатив з поліпшення військового та цивільного потенціалів і структур реагування на кризи, як цивільної оборони, так і цивільного захисту, включаючи транскордонне співробітництво з управління наслідками після природних і техногенних катастроф.

Науковці та експерти країн – членів НАТО, які досліджують проблеми підвищення стійкості, перед Варшавським самітом наполегливо пропонували зробити стійкість четвертим фундаментальним завданням Альянсу та прийняти нову стратегію «генерування стабільності» (*stability generation*), побудовану на концепції забезпечення стабільності в регіоні НАТО, зниження загрози значних конфліктів усередині й навколо прилеглих районів на Сході та Півдні [5]. Проте такий крок спричиняв би необхідність прийняття нової Стратегічної концепції, що для НАТО є складним процесом. На додаток були висунуті пропозиції інтегрувати елементи стійкості у ключові завдання.

Запропоновані зусилля включали такі положення:

- створення цивільно-військових підрозділів підтримки стійкості НАТО (*NATO civil-military Resilience Support Teams*) – невеликих оперативних підрозділів для підтримки Альянсом національних урядів у питаннях забезпечення готовності до надзвичайних ситуацій, включаючи оцінку, обмін розвідувальною інформацією,

підтримку й аналіз, здійснення прикордонного контролю, допомогу поліції та військовим в управлінні інцидентами, захист критичної інфраструктури, у т. ч. енергетичної, підтримки груп швидкого реагування НАТО в сфері кіберзахисту (*Rapid Reaction Team of NATO cyber defence*). У деяких країнах групи підтримки стійкості можуть бути поєднані з підрозділами інтегрування сил НАТО (*Force Integration Units*) з метою підтримки національних заходів реагування, зокрема спеціальних операцій;

- створення національних робочих груп із забезпечення стійкості (*National Resilience Working Groups*) для координації ключових функцій критичної інфраструктури, що перетинаються, оборонного, цивільного та приватного секторів, укладання угод і контрактів щодо зовнішньої допомоги, включаючи підрозділи підтримки стійкості;

- заохочення країн-членів до створення регіональних робочих груп на додаток до національних, оскільки країни з подібними проблемами або поєднаними мережами могли б об'єднати зусилля та враховувати наявний досвід;

- відпрацювання елементів стійкості має включатись у програми навчання, зокрема з кризового менеджменту та кіберзахисту, а також у підготовку, освіту та оперативне планування НАТО;

- розробка механізмів координації з приватними установами й організаціями ключових питань безпеки, які спрямовані на розвиток стійкості, починаючи, наприклад, із кіберзахисту;

- розширення співпраці в боротьбі з тероризмом, зокрема розробка процедур і планів для забезпечення швидкого розгортання сил спеціальних операцій, що могли б бути корисними в перешкоджанні деяким видам терористичних актів (за запитом), а також застосування планів НАТО щодо забезпечення трубопроводів, морських платформ і портів для забезпечення поставок енергоносіїв у воєнний час (за викликом), антитерористичного захисту критичної інфраструктури;

- розробка надійнішої стратегії стратегічних комунікацій для протидії інформаційним операціям Росії, особливо в тих країнах, у яких використовуються соціальні та політичні відмінності, особливо в країнах зі значною кількістю російськомовного населення або осіб російської національності;

- реалізація проекту «передової стійкості» (*forward resilience*), тобто спільне використання соціальних стратегій та оперативних процедур не тільки з союзниками, але й із вибраними

партнерами. Це посилюватиме можливості для захисту від загроз взаємопов'язаних національних економік і суспільств та уможливить протистояння зусиллям Росії використовувати слабкі сторони цих суспільств з метою руйнування або примусу входження у сферу її впливу [1, с. 24].

Хоча ці пропозиції перебувають на стадії розгляду (окрім останньої), існує висока можливість їх практичної реалізації під час наступного саміту НАТО в 2017 р. Нині Альянс узяв до уваги рекомендації щодо забезпечення стійкості, затверджені міністрами оборони в червні 2016 р. Це такі зобов'язання: доповнення й зміцнення військового потенціалу через удосконалення цивільної готовності; продовження підготовки для стримування, відбиття атак радіоактивною, хімічною, біологічною та ядерною (РХБЯ) зброєю чи її реагентами, а також захисту від них; підвищення стійкості, вкладаючи кошти в надійні, гнучкі та функціонально взаємосумісні військові потенціали; зміцнення й розширення в першочерговому порядку захисту національної інфраструктури та мереж проти наростаючої загрози й ускладненості кібератак; забезпечення відповідної взаємодії між НАТО та ЄС; підтримка партнерів [2, § 4–8].

У майбутньому передбачається, що для поліпшення стійкості країн-членів НАТО повинна зміцнювати механізми у сферах: кіберзахисту, протидії гібридній війні, цивільно-військової готовності, поглиблення співробітництва з ЄС та співпраці з партнерами [9]. Особливо це стосується протидії гібридним загрозам.

Стратегічне командування з трансформації (СКТ) визначило чотири «сфери фокусування» для потенційного підвищення стійкості. По-перше, це виявлення ключових чинників уразливостей та пов'язаних із ними ризиків, що дасть можливість урядам розробити адекватні заходи й механізми управління наслідками, гармонійно поєднуючи всі відповідні інструменти сили на національному та міжнародному рівнях. По-друге, синхронізація міжурядових процесів прийняття рішень, оскільки протидія гібридним загрозам вимагає іншого, міждержавного підходу застосування механізмів безпеки, ніж це було в минулому. По-третє, поєднання військового потенціалу та цивільної готовності. Нарешті, четверте — це баланс розподілу наявних ресурсів: посилення зв'язків між цивільним, приватним і військовим секторами для органічного розподілу витрат і вигод стійкості. Це передбачає

розробку засобів пом'якшення наслідків, як-от диверсифікація постачання, ресурсів і служб. З точки зору СКТ, ці «зони фокусування» можуть слугувати мостом між тим, що є, та майбутнім і допомагатимуть упроваджувати вимірні зміни відповідно до основного питання: «Наскільки швидко „система“, що була атакована за допомогою будь-якої комбінації руйнівних ефектів, може бути відновлена до нової або до стабільного стану»? [12, с. 5–6].

Внесок країн-членів у загальну стійкість НАТО (на прикладі США)

Для досягнення цілей поліпшення стійкості НАТО Сполучені Штати Америки надають понад 200 млн дол. США допомоги, а також військову техніку з метою створення можливості певним країнам-членам підвищити свій національний оборонний потенціал, поліпшити взаємосумісність із НАТО й знизити залежність від російської військової техніки [3].

Діяльність США зі зміцнення стійкості Альянсу охоплює кілька сфер: військовий потенціал, цивільну готовність, захист від кібератак та РХБЯ зброї.

У сфері військового потенціалу США сприяють країнам – членам НАТО підвищувати спроможність проводити операції на основі нових розвіданих, а також забезпечувати вдосконалення потенціалу в галузі командування та управління; розвідки, спостереження й рекогносцировки (*Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance ISR*); протитанкової та протиповітряної оборони; комунікацій; морської безпеки; наземної підтримки повітряних атак. США, співпрацюючи з НАТО, посилюють спільну здатність до розгортання сил, а також надання сил підтримки під час можливих операцій з колективної оборони. У кооперації з певними країнами – членами НАТО Сполучені Штати Америки намагаються пом'якшити їхню залежність від застарілого військового озброєння радянського зразка.

У сфері підвищення цивільної готовності США відрядили 50 експертів із планування ситуацій надзвичайного стану, які допомагають у створенні потенціалу приймаючої країни для підтримки

союзників по НАТО. З метою підтримки зусиль Альянсу щодо цивільної готовності в структурах НАТО була подвоєна кількість радників з управління надзвичайними ситуаціями. На випадок таких ситуацій Сполучені Штати Америки мають високий потенціал реагування через державний і приватний сектори та розширені можливості для надання допомоги, якщо це необхідно, країнам у кризових ситуаціях.

Уряд США сприяє посиленню національних можливостей країн – членів НАТО у сфері кіберзахисту, зокрема щодо захисту критично важливих мереж та інфраструктури. Задля цього США організують відрядження інструкторів, проведення експертиз і поширення передових практик. Ці зусилля мають поліпшити здатність країн – членів НАТО з ідентифікації, моніторингу, оцінювання та характеристик кіберзагроз. Така допомога відбувається як на двосторонньому рівні, так і в межах НАТО, зокрема на базі Центру передового досвіду НАТО з кіберзахисту в Естонії.

Підтримання належного рівня стійкості щодо ризиків і загроз, пов'язаних із РХБЯ матеріалами, також відбувається шляхом двосторонніх консультацій та у співпраці країн – членів НАТО (Центр передового досвіду НАТО в Чехії) [3].

Особлива увага щодо забезпечення стійкості має бути зосереджена на цілеспрямованих спеціалізованих формах допомоги. США фокусуються на наданні підтримки Польщі та країнам Балтії, зокрема в таких питаннях: зміцнення національного потенціалу країн для підтримки високого рівня їхньої стійкості; надання обладнання та проведення навчань для підвищення протитанкової оборони, можливостей ППО, систем розвідки, спостереження та рекогносцировки; удосконалення наземної підтримки повітряних операцій; підготовки кадрів; підтримки зусиль з прикордонної безпеки та стратегічних комунікацій.

Значно ширшу підтримку, з точки зору США, слід надавати країнам-членам у їхній протидії транснаціональним загрозам, таким як контрабанда зброї та тероризм. У цьому сенсі особливого значення набуває заохочення до більш тісного співробітництва між НАТО та ЄС. Ключовими визначаються можливості обміну інформацією, ідентифікації, відстеження й руйнування терористичних мереж та інших транснаціональних загроз. США надають підтримку за такими напрямками: оперативні й навчальні

можливості зі зміцнення прикордонної безпеки Туреччини; зменшення загрози з боку іноземних терористичних груп; спільні навчання й тренування Франції, Великої Британії та США з удосконалення можливостей реагування на радіологічні або ядерні загрози; оснащення морських сил безпеки Греції; модернізація оснащення для проведення антитерористичних операцій Болгарії; поліпшення можливостей аналізу для проведення антитерористичних операцій Албанії; підтримка Навчального центру збройних сил Румунії; модернізації оснащення сил спеціальних операцій Чехії та Угорщини [3].

Партнерство – важливий чинник посилення стійкості НАТО

Розширення співпраці з партнерами щодо забезпечення та зміцнення стійкості принесе користь як НАТО в цілому, так і країнам-партнерам, які приєднуються до колективних зусиль Альянсу. Досвід та уроки країн, які зазнали гібридних атак (а це не лише Україна), допомагають НАТО краще зрозуміти характер і особливості впливу гібридних тактик. Вчасний обмін інформацією, формування спільної ситуаційної обізнаності створять умови для виявлення, раннього попередження, швидкого прийняття рішень та відповідного реагування на загрози чи напад. Адже атаки проти країни-партнера можуть швидко поширитися на територію НАТО. З іншого боку, поліпшення стійкості країн-партнерів через виконання базових вимог НАТО зміцнить їхню здатність до стійкості, а також взаємосумісність з країнами – членами НАТО. Прикладом можуть слугувати Швеція та Фінляндія як найбільш активні країни – партнери НАТО, що мають високі можливості для діалогу й співробітництва, а також зазнають гібридного тиску з боку Росії. Ці партнери найбільш ефективно впроваджують стандарти НАТО щодо стійкості через консультації, підготовку й навчання, включаючи укладання домовленостей про підтримку приймаючої країни, якій надають допомогу в часи кризи [9].

Сфери стійкості, як-от кіберзахист і планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру, дедалі частіше включають у пакети із розбудови обороноспроможності таких партнерів як Грузія, Молдова, Йорданія та Ірак.

Країни-партнери, зацікавлені в співробітництві з НАТО щодо зміцнення стійкості, могли б брати участь у навчаннях НАТО з кризового менеджменту, під час яких відпрацьовуються елементи стійкості, співпрацювати з Альянсом у питаннях підвищення ситуаційної обізнаності, стратегічних комунікацій, зміцнення цивільної готовності. Особливо ефективним партнерство може бути в розробці заходів протистояння гібридним загрозам. Нещодавно посли та міністри оборони країн НАТО провели навчання й моделювання обстановки на основі сценарію для того, щоб упорядкувати своє бачення ситуації та здатність реагувати на неоднозначні загрози, спеціально створені так, щоб їхніх авторів і виконавців важко було визначити [12, с. 6]. Країни-партнери можуть не тільки брати участь у таких симуляціях, але й у їхній розробці, використовуючи власний досвід і пропонуючи інструменти протидії.

Для підвищення рівня стійкості у співробітництві з партнерами пропонується створення мережі регіональних функціональних центрів, т. зв. «центрів стійкої готовності» (*Resilience Readiness Centres*), що мають забезпечувати можливості проведення експериментів, моделювання та створення умов для навчань з метою генерування знань щодо поширення досвіду, навичок та інструментів, розробки політичних та оперативних вимог із забезпечення стійкості з урахуванням регіональних і національних особливостей, виявлення й усунення прогалин у взаємосумісності [12, с. 7].

Висновки

1. Стійкість – це здатність суспільства чинити опір, легко й швидко оговтуватися від будь-яких потрясінь, поєднуючи цивільні, економічні, комерційні та військові чинники. Стійкість НАТО означає поєднання цивільної готовності й військового потенціалу на національному рівні країнами-членами та в результаті спільних зусиль у рамках Альянсу.

2. Протистояння викликам і загрозам, зокрема в сенсі завчасного зменшення вразливостей, у сучасних безпекових умовах передбачає поєднання традиційних зусиль щодо стримування й оборони НАТО із сучасними підходами до стійкості, що мають на меті зміцнення потенціалу суспільств передбачати, попереджати, реагувати на руйнівні виклики та загрози. Ідеться також про здатність до швидкого відновлення. Національна стійкість і колективна оборона

мають взаємно доповнюватися й підсилюватися елементами спільних зусиль Альянсу.

3. Для підвищення стійкості НАТО взяла на себе зобов'язання зі сприяння національній стійкості країн-членів, розробивши базові вимоги, за якими країни-члени можуть виміряти власний рівень готовності, а НАТО матиме змогу оцінювати й аналізувати вразливості, уникати прикрих сюрпризів під час кризових ситуацій, розвивати здатність швидко приймати рішення й відповідно до них реагувати.

4. Поліпшення стійкості НАТО передбачає зміцнення механізмів та інструментів союзу в сферах кіберзахисту, протидії гібридній війні,

цивільно-військовій готовності, поглиблення співробітництва з ЄС та співпраці з партнерами.

5. Україна має безпрецедентний досвід протидії гібридним атакам та, як ніхто інший, потребує розробки й практичної реалізації комплексної стратегії підвищення стійкості у всіх відповідних сферах. Як країна-партнер Україна має скористатися консультативною, дорадчою підтримкою НАТО, завдяки допомозі Альянсу поліпшити сили й засоби стійкості, а також брати активну участь у спеціалізованих навчаннях НАТО з її підвищення, роботі навчальних центрів, утілювати в життя освітні програми НАТО, активно впроваджувати обмін досвідом.

Список використаних джерел

1. Alliance Revitalized: NATO for a New Era [Електронний ресурс] / H. Binnendijk, D.S. Hamilton, C.L. Barry // The Washington NATO Project. Center for Transatlantic Relations School of Advanced International Studies Johns Hopkins University. – Режим доступу : https://transatlanticrelations.org/wp-content/uploads/2016/08/NATO-Alliance-Revitalized-Report_Key_CORRECTED-VERSION_EURO.pdf
2. Commitment to enhance resilience. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, 8–9 July 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm?selectedLocale=en
3. Fact Sheet: U.S. Contributions to Enhancing Allied Resilience. July 09, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/07/09/fact-sheet-us-contributions-enhancing-allied-resilience>
4. Keynote speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the opening of the NATO Transformation Seminar 25 Mar. 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_118435.htm
5. Kramer F.D. NATO's New Strategy: Stability Generation [Електронний ресурс] / F.D. Kramer, H. Binnendijk, D.S. Hamilton // Atlantic Council. – September 2015. – Режим доступу : <http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/nato-s-new-strategy-stability-generation>
6. NATO Foreign Ministers address challenges to the south, agree new hybrid strategy and assurance measures for Turkey [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_125368.htm
7. Next Steps in NATO's Transformation: To the Warsaw Summit and Beyond. NATO Transformation Seminar 2015. White Paper. Washington, DC 24–26 March 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.act.nato.int/images/stories/events/2015/nts/NATO_NTS_2015_White_Paper_Final_Public_Version.pdf
8. Resilience and Article 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm
9. Shea, J. Resilience: a core element of collective defence [Електронний ресурс] / J. Shea // NATO Review. – 30/03/2016. – Режим доступу : <http://www.nato.int/docu/Review/2016/Also-in-2016/nato-defence-cyber-resilience/EN/index.htm>
10. The North Atlantic Treaty. Washington D.C. 4 April 1949 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm
11. The Three Ages of NATO: An Evolving Alliance. Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Harvard Kennedy School [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_135317.htm?selectedLocale=en
12. Thiele, R.D. Building Resilience Readiness against Hybrid Threats – A Cooperative European Union / NATO Perspective [Електронний ресурс] / R.D. Thiele // ISPSW Strategy Series. – Sep. 2016. – # 449. – Режим доступу : http://www.ispsw.com/wp-content/uploads/2016/09/449_Thiele_Malaysia_Sep2016.pdf
13. Transformation Handbook an Introduction to Allied Command Transformation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/20150928handbook.pdf>
14. Warsaw Summit Communiqué. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. – Warsaw, July 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm?selectedLocale=en